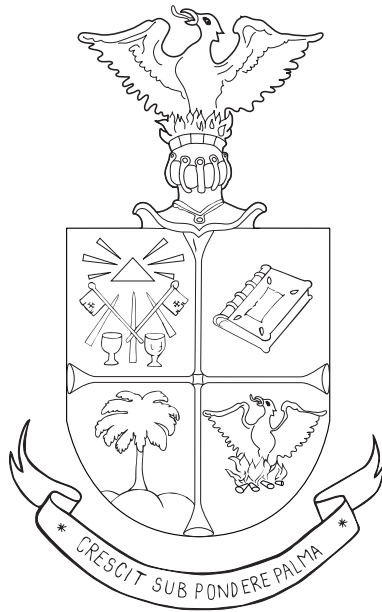

Glossa Iuridica

X. évfolyam, 5-6. szám

Tematikus szám

Budapest, 2023

Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Patrocinium Kiadó

SZERKESZTŐBIZOTTSÁGI ELNÖK:

Miskolczi Bodnár Péter

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:

Antalóczy Péter, Birher Nándor, Bónis Péter, Böcskei Elvira, Bruhács János, Csáki-Hatalovics Gyula, Cservák Csaba, Czine Ágnes, Dobrocsi Szilvia, Domokos Andrea, Homicskó Árpád Olivér, Jakab Éva, Köbel Szilvia, Kukorelli István, Kun Attila, Liviu Radu, Miskolczi Bodnár Péter, Móré Sándor, Osztovits András, Pulay Gyula, Rixer Ádám, Erik Stenpien, Stipta István, Szabó Imre, Szalma József, Szuchy Róbert, Tamás András, Tóth András, Tóth J. Zoltán, Törő Csaba Attila, Trócsányi László, Udvary Sándor

FŐSZERKESZTŐ:

Rixer Ádám

FŐSZERKESZTŐ-HELYETTESEK:

Homicskó Árpád Olivér, Szuchy Róbert, Udvary Sándor

SZERKESZTŐK:

Boóc Ádám, Cservák Csaba, Domokos Andrea, Stipta István

Olvasószerkesztő:

Nagy Péter

ISSN 2064-6887

Kiadja

Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara

Felelős kiadó: Prof. Dr. Tóth J. Zoltán, dékán

valamint

Patrocinium Kiadó

Felelős kiadó: Hegedűs Botond László, ügyvezető

MEDIÁCIÓ ÉS VÁLASZTOTTBÍRÁSKODÁS

A többszintű vitarendezési klauzulák érvényesíthetősége a nemzetközi kereskedelmi eljárásokban

BENCSIK IMOLA
PhD hallgató (PPKE JÁK)

“Win/win is an attitude, not an outcome.” (Don Boyd)

Absztrakt

A nemzetközi jogirodalom népszerű témái az alternatív vitarendezési eljárások, amelyek közül az utóbbi időben, köszönhetően a 2019-es Szingapúri Mediációs Egyezménynek és az Európai Unió, valamint az UNCITRAL jogegységesítő munkájának, a mediáció nagy hangsúlyt kapott. A tanulmányban arra vállalkoztunk, hogy megvizsgáljuk: milyen előnyökkel és esetleges hátrányokkal járhat a többlépcsős mediációs és választottbírói kikötések alkalmazása, valamint mennyiben lehetséges az ezekben foglaltak kikényszerítése. A nemzetközi gyakorlatot megvizsgálva, négy jogesetet ismertettünk, amelyekben a bíróságoknak arról kellett dönteniük, hogy a többszintű vitarendezési kikötések egyeztetésre és/vagy közvetítésre vonatkozó részei kötelező érvényűek-e a felekre nézve, azaz más szóval: akadályát képezik-e a választottbírói eljárások megindításának.

Kulcsszavak: alternatív vitarendezés, mediáció, nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás, többszintű vitarendezési klauzulák, eskalációs klauzulák.

MEDIATION AND ARBITRATION

The enforceability of multi-tiered dispute resolution clauses in international commercial arbitration proceedings

Abstract

Alternative dispute resolution procedures are popular topics in international law, and due to the adoption of the 2019 Singapore Mediation Convention and the unifying work of the European Union and UNCITRAL, mediation

has received even more attention. In this study we undertook to examine: what advantages and possible disadvantages can bring the application of multi-step mediation and arbitration clauses, and how possible to enforce the pre-litigation provisions contained in them. Examining the international judicial practice, we present four cases in which the courts had to decide whether the multi-tiered dispute resolution clauses are binding on the parties, or more specifically: can these ADR-first clauses constitute obstacles to the initiation of arbitration proceedings?

Keywords: alternative dispute resolution, mediation, international commercial arbitration, multi-tiered dispute resolution clauses, escalation clauses.

1. Bevezetés

Annak ellenére, hogy a közvetítés története sokkal régebbre nyúlik vissza – egészen a 17. századig, a harmincéves háború végéig, amikor Alvise Contarini velencei követ és Fabio Chigi bíboros közvetítőként¹ jelentős mértékben hozzájárultak az 1648-as Osnabrück és Münster városában megkötött egyezményhez, amelyet vesztfáliai béke néven ismerünk, és amely megváltoztatta a kontinensünkön folytatott hatalmi politika alapelveit és megteremtette a modern diplomácia alapjait² –, Európa legtöbb államában csak néhány évtizede kezdtek jogszabályok születni a mediáció tárgy körében.

A termelés minden korábbi mértéket meghaladó növekedése, a felgyorsult gazdasági folyamatok és az információtechnológiai forradalom megváltoztatta az üzleti gondolkodást, amely természetesen hatással van a vállalatok versenyképességére is. A gazdasági társaságok jogvitáik mielőbbi rendezésére törekednek, amelynek megfelelő eszköze lehet a többszintű, másnéven eskalációs klauzulák szerződésbe építése, amelyek alapján a felek először békés úton rendezik jogvitáikat, rendszerint mediátor bevonásával, és azt követően fordulnak csak a (választott)bírósághoz, ha a vita megoldatlan maradt. A nemzetközi jogirodalom népszerű témái az alternatív vitarendezési eljárások, amelyek közül az utóbbi időben – köszönhetően a 2019-es Szingapúri

1 <https://peaceofwestphalia.org/everything-peace-of-westphalia/biographies/alvise-contarini/> továbbá vö.: http://www.jahrbuch-mediation.de/wp-content/uploads/2018/07/mediator_1_2017_contarini_hermann_web.pdf (2023. 02. 14.)

2 Vö.: TARIÁN M. Tamás: A vesztfáliai béke. https://rubicon.hu/kalendarium/1648-oktober-24-a-vesztfaliai-beke?gc_id=1473438355&h_ad_id=547570060264&gclid=CjwKCAiA2rOeBhAsEiwA2PI7Q5r06b3WHH14egGFZmFQcupaVobU7sCH6B9esUbFGFmv-m9FPbhdeHxoCs9wQAvD_BwE (2023. 02. 14.)

Mediációs Egyezménynek és az Európai Unió, valamint az UNCITRAL jogegységesítő munkájának – a mediáció nagy hangsúlyt kapott, „[...] a mediáció a nemzetközi üzleti vitarendezési stratégia része lett.”³

A mottóként választott mondat különösen igaz a közvetítői eljárásra: a felek konstruktív hozzáállása mellett számos jogvita megoldható az üzleti kapcsolatok megőrzése mellett. Fontos ugyanakkor azt is rögzíteni, hogy a mediáció természetesen nem zárja el a feleket a bírósághoz fordulás jogától: amennyiben a közvetítés elakad és a felek álláspontjaikat nem tudják közléni, úgy a bíróság előtt folytathatják az eljárást.

A tanulmány négy részből áll: az első részben röviden megvizsgáljuk a modern alternatív vitarendezési eljárások történelmi előzményeit és közös vonásait, a második részben ismertetjük a közvetítői eljárás alapvető szabályait, a harmadik részben röviden vázoljuk az európai, valamint az UNCITRAL zászlaja alatt zajló jogharmonizációs törekvéseket, az ötödik és a hatodik részben pedig a mediáció és a választottbíráskodás körében a többszintű vitarendezési klauzulákat vizsgáljuk meg, néhány vonatkozó jogeset rövid ismertetésével, amelyek által arra keressük a választ, hogy milyen következményei lehetnek az eskalációs záradékok alkalmazásának.

2. A modern alternatív vitarendezési eljárások (ADR) történelmi előzményei

„Az ADR, azaz Alternative Dispute Resolution az a varázsige, amely körbejárta a világot és intézményeket teremtett.”⁴

Az ADR (Alternative Dispute Resolution/alternatív vitarendezés⁵) gyűjtőfogalomként magába foglalja az általunk ismert alternatív vitarendezési metódusokat: azaz az egyeztetést/tárgyalást (negotiation), a békéltetést (conciliation), a közvetítést (mediation) és a választottbíráskodást (arbitration).⁶

3 Jeremy Lack vitarendezési szakértővel beszélgetett Grosu Manuela. <https://kpmg.com/hu/hu/home/tanulmanyok/2022/03/a-kereskedelmi-jogvitakban-a-mediacio-egyre-inkabb-bevett-gyakorlat.html> (2023. 02. 14.)

4 GYÉKICZKY Tamás: *A mediációról mint a polgári és kereskedelmi jogviták bíróságon kívüli rendezésének lehetőségéről. Az Európai Unió mediációs irányelve a német és a magyar polgári eljárásjog tükrében. Jogösszehasonlító tanulmány.* Budapest, Gondolat Kiadó, 2010, 25.

5 Jeremy Lack vitarendezési szakértő *Appropriate Dispute Resolution*-ként utalt az alternatív vitarendezési eljárásokra és hangsúlyozta: ezek egymás kiegészítői, nem pedig csak alternatívái lehetnek. Vö.: A kereskedelmi jogvitákban a mediáció egyre inkább bevett gyakorlat. Jeremy Lack vitarendezési szakértővel beszélgetett Grosu Manuela. <https://kpmg.com/hu/hu/home/tanulmanyok/2022/03/a-kereskedelmi-jogvitakban-a-mediacio-egyre-inkabb-bevett-gyakorlat.html> (2023. 02. 14.).

6 A viták pártatlan eldöntésére való igény az emberi társadalmak kialakulásával párhuzamosan

A konfliktus fogalmát [a] magyar nyelv értelmező szótára a következők szerint határozza meg: „[f]elfogásbeli, érzelmi ellentét, nézeteltérés, ill. az ebből eredő vita, perpatvar, viszály(kodás), összetűzés”.⁷ Egy másik meghatározás szerint: „[a] konfliktus egyet nem értés, vita vagy feszültség emberek vagy csoportok között.”⁸

A ma ismert, modern alternatív vitarendezési eljárások kialakulása az Amerikai Egyesült Államokban kezdődött a második világháború időszakában. A háborús gazdaságra, különösen a fegyvergyártásra történő átállás és a há-tország háborús utánpótlásának megszervezése óriási erőforrásokat igényelt, amelyek a munkavállalók túlterhelése miatt kollektív munkabeszüntetéseket hoztak magukkal, és amelyeket sokszor teljes iparágakat fenyegető leállások miatt a lehető legrövidebb időn belül kellett megoldani.⁹ Mérföldkőnek tekintendő az 1947-ben elfogadott *Taft-Hartley Act*, amelyre tekintettel létrejött a Szövetségi Mediációs és Békéltető Szolgálat (Federal Mediation and Conciliation Service; FMCS), amely az amerikai kormány független szerveként arra hivatott, hogy közvetítés, egyeztetés és önkéntes döntőbíráskodási eljárás révén minimalizálja a munkaerő-gazdálkodási viták hatását a kereskedelem szabad áramlására.¹⁰ A szervezet számos különleges esetben látott el komoly feladatokat az alternatív vitarendezés terén: 1975-ben a Kongresszus 93-531

zamosan alakult ki, gyökereit megtalálhatjuk a kínai és a hindu történelemben, ahol a kínai filozófiai irányzatok, a konfucianizmus és a taoizmus, a harmónia elérésére való törekvéssel jelentős hatást gyakoroltak a kialakulására. Ezen tanítások alapján, a viták szálait békéltetéssel és egyezséggel igyekeztek elvarrni. A római jogban is ismert volt mind a mediator, – amelyről Justinianus Digestaja tesz említést –, mind pedig az arbiter, amelynek altípusa, az arbiter ex compromisso a mai értelemben vett választottbírónak tekinthető. Az alternatív vitarendezési eljárások kialakulásáról számos nagyon színes és érdekes forrás áll rendelkezésre, azonban jelen tanulmányban kifejezetten a modern értelemben vett ADR eljárások létrejöttével kívánunk foglalkozni.

7 <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/k-359B8/konfliktus-37E84/> (2023. 02. 14.).

8 LOVAS Zsuzsa – HERCZOG Mária: *A mediáció, avagy a fájdalommentes konfliktuskezelés*. Budapest, Wolters Kluwer Hungary, 2019, 26.

9 Lovász Gabriella: *Munkaügyi mediáció – nemzetközi kitekintés és hazai jellegzetességek*. In.: JANKY Béla – BALOGH Eszter (szerk.): *Szervezet, konfliktus, mediáció: tanulmányok a 100 éve született Rézler Gyula emlékére*. Budapest, Gondolat Kiadó, 2011, 110.

10 <https://www.fmcs.gov/aboutus/our-history/> 1947 (2023. 02. 14.) Congress enacts the Labor-Management Relations Act of 1947 (Taft-Hartley Act). The Federal Mediation and Conciliation Service is created as an independent agency of the U. S. government. The agency is given the mission of preventing or minimizing the impact of labor-management disputes on the free flow of commerce by providing mediation, conciliation and voluntary arbitration.

törvénye alapján az FMCS közvetített egy száz éve húzódó földvitában az arizonai hopi és navajo indián törzsek között.¹¹ Továbbá nem volt ritka az az eset sem, amikor az FMCS elnöke maga látott el közvetítői feladatokat: 2002-ben Peter J. Hurtgent, az FMCS elnöke sikeresen közvetített a tíznapos nyugati parti kikötők bezárásával kapcsolatos vitában, amely az amerikai nemzetgazdaságnak napi egymilliárd dolláros veszteséget eredményezett, majd 2004-ben is a száznegyvenegy napos dél-kaliforniai élelmiszerbolt-sztrájkban, amely a leghosszabb volt az iparág történetében. 2011-ben pedig George H. Cohen az FMCS tizenhetedik elnökeként személyesen közvetített a Metropolitan Opera és zenekari zenészei közötti vitában, a National Football League és a Nemzeti Labdarúgó Liga Szakszervezete között, valamint az Amerikai Vöröskereszt és a szakszervezetek országos szövetsége között.¹² Még korábbra tehető Anglia első mediációs tárgyú törvénye, az 1896. évben elfogadott *Conciliation Act*, amely már akkor a munkajogi egyeztetésről tartalmazott rendelkezéseket.¹³

Több szerző munkájában is olvashatjuk, hogy nem véletlen, hogy a mediáció a precedensjogon alapuló angolszász területeket hódította meg, hiszen, amint Nagy Márta rávilágított: „[...] itt maradhatott meg az élő és igazán kölcsönös kapcsolat a bírói gyakorlat és a társadalom között. A formális, merev, írott kódexek alapján feleépülő jogrendszerekben, így hazánkban is, sokkal később, sokkal áttételesebben, s nagyobb közegellenállást leküzdve lehetett bevezetni a modern alternatív vitarendezési eljárást, mint módszert.”¹⁴

Pokol Béla pedig arra mutat rá, hogy a kétszakaszos perszerkezetben elkülönül a felek tárgyalás-előkészítő szakasza (*pre-trial*) a bíró előtti tárgyalástól, előbbinél ugyanis „[...] csak a bizonyítékok és a bizonyítási eszközök prezentálása folyik mindkét fél részéről, és ezzel a szemben álló felek jogi pozícióinak tisztázása, de ez spontán módon lehetővé teszi az 'egymás közt' folyó informális egyeztetéseket is a felek és ügyvédjeik között. Amellett, hogy ez a perszerkezet megnöveli az egyezségkötés gyakoriságát és a bírói eljárás ítélet nélküli befejezését, kialakította annak lehetőségét, hogy eleve ne is kezdjék el a bírói eljárást, hanem a pert magát elkerülve igyekezzenek egy közvetítő bevonásával megállapodni.”¹⁵

11 <https://www.fmcs.gov/aboutus/our-history/> (2023. 02. 14.)

12 Uo.

13 Conciliation and Arbitration. *Monthly Labor Review*, 1920, 10(4), 232–234.

14 NAGY Márta: *Bírósági mediáció*. Szeged, Bába Kiadó, 2011, 21.

15 POKOL Béla: A jog elkerülésének útjai. *Mediáció, egyezségkötés. Jogelméleti Szemle*, 2002/1, 1-11.

3. Az alternatív vitarendezési eljárások közös vonásai

Az alternatív vitarendezési eljárások számos közös vonással rendelkeznek. Legelsőként említendő a *(i.) a felek privát autonómiája*, amely – az eljárás típusától függően – *széles körben érvényesül*. Az eljárásokra jellemző továbbá a *(ii.) bizalmasság*, amely alatt azt értjük, hogy az ADR körébe tartozó egyik eljárás sem nyilvános, az egyeztetéseket és tárgyalásokat zárt ajtók mögött zajlanak, azokon nem lehet jelen sem hallgatóság, sem a sajtó képviselői, az azokról készült jegyzőkönyvek, ítéletek pedig nem nyilvánosak. Az eljárások *(iii.) rugalmasak*, azaz igazodnak a felek igényeihez. Az eljárás rugalmassága a felek autonómiájából következik, ugyanis abból vezethető le azon jogosultságuk, hogy az eljárások szabályait – ahol szükséges – a jogszabályi keretek között a saját elvárásaiknak megfelelően alakíthassák. Az alternatív vitarendezési eljárások mellett gyakran azért döntenek a felek, mert *(iv.) az üzleti érdekeket helyezik előtérbe*, azaz a jó üzleti kapcsolat megőrzése érdekében megkísérik a vitás helyzeteket tárgyalásos úton, esetleg közvetítő segítségével lezárni, vagy választottbírói eljárás során rendezni. Különösen a tárgyalás/egyeztetés és a mediáció körében általános, hogy az eljárás *(v.) a menedzsment bevonásával* történik, tekintettel arra, hogy felek ügyvezetése/igazgatósága vesz részt az tárgyalásokon és jogosult a döntéshozatalra a tulajdonosok érdekeit képviselve, továbbá amennyiben az eljárás a konfliktus súlyossága miatt nem vezet eredményre, a menedzsment dönt a jogvita választottbírói eljárás, illetve választottbírói megállapodás hiányában, rendes bíróság elé terjesztésében. Utolsóként a *(vi.) gyorsaságot*, illetve az *(vii.) alacsonyabb költségeket* említhetjük meg, azzal, hogy amennyiben eredményesen zárul a tárgyalás/egyeztetés, illetve a mediáció, úgy kétség sem férhet a gyorsaságukhoz, amennyiben viszont nem, úgy néhány héttel vagy hónappal később juthatnak a felek a konfliktus lezárásához. A választottbírói eljárását kézenfekvő dolog az állami bíróságok eljárásához hasonlítani, mind az eljárás lezárásához szükséges idő, mind pedig a költségek tekintetében. Előbbinél általánosságban véve megállapítható, hogy a választottbírói eljárás rövidebb idő alatt hozza meg döntését,¹⁶ a költségek tekintetében azonban nagy különbségek lehetnek a választottbírói eljárások között, azonban a felek az eljárás általuk meghatározható szabályainak kialakításakor számolhatnak ezzel, és megállapodhatnak annak optimalizálásában, például a

16 Vö.: MKIK VB Eljárási Szabályzat, 5. § [Az eljárás időtartama] A választottbírói tanács az eljárást lehetőség szerint a tanács megalakulásától számított hat hónapon belül berekeszti.

választottbírói tanács létszámának csökkentésével vagy a választottbíráóság helyének megváltoztatásával.

A tárgyalás/egyeztetés, a békéltetés, a közvetítés és a választottbíráskodás mint alternatív vitarendezési eljárások ismertetése során rendező elvként vehetjük figyelembe azt, hogy a felek a vitarendezés feletti kontrollt megnyíiban engedik át közreműködő személy(ek)nek.¹⁷

A tárgyalás/egyeztetés szabályai nincsenek külön jogszabályban rögzítve, annak során a felek végig kontroll alatt tartják a teljes folyamatot, azt bármikor félbeszakíthatják, és nem jár szükségszerűen eredménnyel sem, ugyanakkor ezen esetekben a felek közötti kapcsolat még fennáll, nyitottak az közös álláspont kialakítására és esetlegesen kölcsönös engedmények megtételére.

A közvetítés szabályai ezzel szemben már jogszabályban rögzítettek, továbbá egyes családjogi esetekben nem mint választható vitarendezési mód áll a felek előtt a közvetítői eljárás, hanem kötelesek azon részt venni. A közvetítés (más néven: mediáció) során az eljárás irányítása a közvetítőhöz (mediátorhoz) kerül. Ekkor a felek közötti kommunikáció már részben akadályozott, szükséges egy pártatlan közvetítő bevonása, azonban a konfliktus még nem eszkalálódott olyan szinten, hogy ítélettel kívánják azt lezárni.

A választottbírási eljárás számottevően különbözik az egyeztetéstől és a mediációtól, ugyanis a feleknek átengedik az eljárás feletti kontrollt a választottbíráóságnak, amely végrehajtható ítélettel dönt az elé terjesztett ügyben, ugyanakkor kevésbé kötött, mint az állami bíróságok eljárása, tekintettel arra, hogy a felek a választottbíráóság eljárásának szabályait – megadott keretek között – saját igényeik szerint alakíthatják ki.¹⁸ A felek közötti kommunikáció a konfliktusnak ebben a szakaszában már közvetett, a 'szelíd' vitarendezési módok közül a választottbíráskodás áll a skála szélén.

4. A mediáció, azaz a közvetítői eljárás

A mediáció latin eredetű kifejezés, a *mediare* (középen állni, közbenjárni) igéből származik, a *medius* (középső) nyomán.¹⁹

17 Vö.: NAGY i. m. 27.

18 Uo.

19 <https://www.arcanum.com/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/m-F2FC3/mediator-F30E3/?list=eyJmaWx0ZXJzljogeyJNVSI6IFsiTkZPX0x-FWF9MZXhpa29ub2tfRjEORDMiXX0sICJxdWVyeSI6ICJtZWRpXHUwMGUxdG9yIn0> (2023. 02. 14.)

Az Oxford University Press gondozásában megjelent mediációs kézikönyv az alábbiak szerint határozza meg a mediáció fogalmát: „[m]ediation is a procedure based on the voluntary participation of the parties, in which an intermediary (or multiple intermediaries) with no adjudicatory powers systematically facilitate(s) communication between the parties with the aim of enabling the parties to themselves take responsibility for resolving their dispute.”²⁰

Magyarországon a közvetítói eljárás szabályait a közvetítói tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvény (Kvtv.) szabályozza. A jogszabály meghatározása alapján: a közvetítés olyan sajátos permegelőző vagy bírósági, illetve hatósági eljárás befejezését elősegítő, egyeztető, konfliktuskezelő, vitarendező eljárás, amelynek célja a vitában érdekelt felek kölcsönös megegyezése alapján a vitában nem érintett, harmadik személy (a továbbiakban: közvetítő) bevonása mellett a felek közötti vita rendezésének megoldását tartalmazó írásbeli megállapodás létrehozásának elősegítése.²¹

Hazánkban a közvetítói eljárás igénybevétele alapvetően önkéntes eljárás, azaz nem kötelező a peres eljárások megkezdése előtt mediátorhoz fordulni, ez alól egyes esetekben a szülői felügyelet rendezése iránti perben és gyermekvédelmi eljárásban történő kötelező mediáció jelenthet kivételt, amikor a bíróság vagy a hatóság kötelezheti a feleket arra, hogy közvetítói eljárásban vegyenek részt.

A mediáció számos jogterületen biztosít lehetőséget a jogviták bírósági úton kívüli (vagy azt kiegészítő) rendezésére, így a családjog, a büntetőjog, a közigazgatási jog, a munkajog, a polgári jog és a gazdasági jog területén is.²² Tekintettel arra, hogy a tanulmányban kifejezetten kereskedelmi és gazdasági ügyekhez kapcsolódó alternatív vitarendezési módokat vizsgáljuk, a közvetítói tevékenység vonatkozásában is a gazdasági mediációt érinti hangsúlyosabban.

A jogszabály a közvetítő feladataként rendeli, hogy a közvetítés során pártatlanul, lelkiismeretesen, legjobb tudása szerint közreműködjön a felek

20 HOPT, Klaus J. – STEFFEK, Felix: *Mediation. Principles and Regulation in Comparative Perspective*. Oxford, Oxford University Press, 2013, 11.

21 Kvtv. 2. §.

22 Közvetítói eljárásnak nincs helye polgári perrendtartásról szóló törvény szerinti személyi állapotot érintő perekben, közigazgatási és sajtó-helyreigazítási perekben, valamint végrehajtási ügyekben. A szülői felügyelettel kapcsolatos és az örökbefogadás felbontása iránt indított perekben viszont különösen nagy jelentőséget kapott mediáció, ugyanakkor a házassági és az örökbefogadás felbontása iránti perekben közvetítói eljárásra nincs lehetőség, a bíróság döntése szükséges azok érvénytelenségének, továbbá érvényességének, létezésének vagy nemlétezésének megállapításához és a házasság felbontásához.

közötti vitát lezáró megállapodás létrehozásában.²³ A mediátorra vonatkozó alapvető feltételeket szintén a Kvtv. határozza meg, amely szerint mediátori névjegyzékbe olyan felsőfokú végzettséggel és a végzettséghez kötött legalább öt éves szakmai gyakorlattal rendelkező természetes személy vehető fel, aki büntetlen előéletű, nem áll cselekvőképességet érintő gondnokság vagy támogatott döntéshozatal, és a közvetítői tevékenység folytatását kizáró foglalkozástól eltiltás hatálya alatt, a miniszter rendeletében meghatározott szakmai képzést elvégezte.²⁴ Mediátori tevékenységet jogi személy is elláthat, feltétele azonban ennek, hogy közvetítői tevékenység végzésére feljogosított tagja, munkavállalója (vagy egyéb jogviszony keretében foglalkoztatott megbízottja) legyen, akiknek a közvetítői tevékenysége nem szünetel. Bíró-sági közvetítés keretében közvetítői tevékenységet bíró, bírósági titkár vagy rendelkezési állományba helyezett bíró láthat el.²⁵

A mediációról, ahogyan más alternatív vitarendezési módokról is, leírható, hogy az állami bíróságok eljárásához képest gyorsabban hozhat eredményt, költséghatékonyabb lehet, a felek igényeihez jobban alkalmazkodhat, bizalmasabb lehet, és tekintettel arra, hogy nem ítélettel zárul, így nem kerül megnevezésre pernyertes és pervesztes fél, pozitívan hathat a felek jövőbeli együttműködésére. A vállalatok nagy része a fent felsoroltakon túl, nagy hangsúlyt fektet jó hírnevének megőrzésére, gyümölcsöző üzleti kapcsolatainak fenntartására, amelyre árnyékot vethet egy – akár egy hasonló tekintélyű partnerrel való – elhúzódo peres eljárás vagy negatív sajtóvisszhang. Ugyanakkor ezen előnyök mellett is gyakori lehet, hogy a felek ragaszkodnak a jogvita állami bíróság ítéletével történő lezárásához, „[...] mert az bizonyos mértékig leveszi a felelősséget a felekről (jogi képviselőkről), nem jelenti azt, hogy valamelyik fél »engedékeny«, s néha éppen ez eredményezi a további békés kapcsolatokat.”²⁶

5. Európai törekvések az alternatív vitarendezési eljárások alkalmazásának előmozdítására

Az Európai Unió a kereskedelmi jogviták alternatív rendezésének elősegítése érdekében már több, mint két évtizede tesz lépéseket a jogfejlesztés és a jogharmonizáció területén:²⁷

23 Kvtv. 3. §.

24 Kvtv. 5. §.

25 Kvtv. 5/B. §.

26 HORVÁTH ÉVA: *Nemzetközi választottbíráskodás*. Budapest, HVG-Orac, 2010, 245.

27 Az alternatív vitarendezési eljárások uniós jogi vonatkozásairól bővebben vö.: SELNICE-

- az Európai Bizottság 2002 áprilisában elfogadta a polgári és kereskedelmi ügyek alternatív vitarendezési módszereit összegző Zöld Könyvet;²⁸
- az Európa Tanács Miniszteri Bizottság Ajánlást dolgozott ki a polgári ügyekben alkalmazott mediációról (2002. szeptember 18.);²⁹
- Az Európa Tanács Miniszteri Bizottság Ajánlást dolgozott ki a büntető ügyekben alkalmazott mediációról (1999. szeptember 15.);³⁰
- Az Európa Tanács Miniszteri Bizottság Ajánlást dolgozott ki a családi mediációról (1998. január 21.);³¹
- Az Európai Parlament és a Tanács 2008/52/EK számon Irányelvet dolgozott ki a polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjairól (2008. május 21.);³²
- Az Európai Parlament és a Tanács 2013/11/EU számon irányelvet dolgozott ki (2013. május 21.) a fogyasztói jogviták alternatív rendezéséről, valamint a 2006/2004/EK rendelet és a 2009/22/EK irányelv módosításáról (fogyasztói alternatív vitarendezési irányelv);³³
- az Európai Parlament és a Tanács 524/2013/EU számon rendeletet hozott a fogyasztói jogviták online rendezéséről, valamint a 2006/2004/EK rendelet és a 2009/22/EK irányelv módosításáról (fogyasztói online vitarendezési irányelv).³⁴

AN László: *A társadalmi fenntarthatóság és az uniós polgári eljárásjog kapcsolatáról általában – Bevezetés.* In.: GELENCsÉR Dániel – SELNICEAN László (szerk.): *Uniós polgári eljárásjogi vívmányok a társadalmi fenntarthatóság szolgálatában.* Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021, 119–142.

- 28 GREEN PAPER on alternative dispute resolution in civil and commercial law.
- 29 COUNCIL OF EUROPE COMMITTEE OF MINISTERS Recommendation Rec (2002)10 of the Committee of Ministers to member States on mediation in civil matters.
- 30 COUNCIL OF EUROPE COMMITTEE OF MINISTERS Recommendation No. R (99) 19 of the Committee of Ministers to member States concerning mediation in penal matters.
- 31 RECOMMENDATION No. R (98) 1 OF THE COMMITTEE OF MINISTERS TO MEMBER STATES ON FAMILY MEDIATION.
- 32 DIRECTIVE 2008/52/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters.
- 33 DIRECTIVE 2013/11/EU OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 21 May 2013 on alternative dispute resolution for consumer disputes and amending Regulation (EC) No 2006/2004 and Directive 2009/22/EC.
- 34 REGULATION (EU) No 524/2013 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 21 May 2013 on online dispute resolution for consumer disputes and amending Regulation (EC) No 2006/2004 and Directive 2009/22/EC (Regulation on consumer ODR)

6. Jogharmonizáció és jogfejlesztés az UNCITRAL zászlaja alatt

Az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága (UNCITRAL – United Nations Commission on International Trade Law) nemzetközi jogharmonizáció és jogfejlesztés tekintetében betöltött szerepe megkérdőjelezhetetlen. Az alternatív vitarendezési eljárások vonatkozásában az UNCITRAL megalkotta

- 1976-ban a Választottbírószabályzatot (UNCITRAL Arbitration Rules, módosítva 2010-ben és 2013-ban),
- 1980-ban a Mediációs Mintaszabályzatot (UNCITRAL Conciliation Rules, módosítva 2021-ben, új elnevezése: UNCITRAL Mediation Rules³⁵),
- 1985-ben a Választottbírószabályzat Mintatörvényt (UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration, módosítva 2006-ban), és
- 2002-ben a Nemzetközi Kereskedelmi Mediációs Modell törvényt (UNCITRAL Model Law on International Commercial Conciliation, módosítva 2018-ban, új elnevezése: Model Law on International Commercial Mediation and International Settlement Agreements Resulting from Mediation).

Jelen tanulmány szempontjából a 2018-ban módosított³⁶ UNCITRAL Nemzetközi Kereskedelmi Mediációs Modell törvény bír nagyobb jelentőséggel, amelynek célja a megalkotásakor az volt, hogy segítse az államokat a közvetítési eljárásra vonatkozó törvényeik megalkotásában és reformjában,³⁷ egységes

35 Az ICC Arbitration Rules 2021 néhány fontosabb változásáról bővebben Vö.: Boóc Ádám: *Észrevételek az ICC 2021. évi Választottbírószabályzati Eljárási Szabályzatához (ICC Arbitration Rules 2021)*. In.: UDVARY Sándor (szerk.): *De iuris peritorum meritis* 15. 70 *Studia in honorem Imre Szabó*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar – Patrocinium Kiadó, 2021, 47–56.

36 A modell törvényt eredetileg 2002-ben fogadták el, Nemzetközi Kereskedelmi Békéltetési Modell törvény néven és az egyeztetési eljárást fedte le. A modell törvény 2018-as módosítása során az megnevezése is módosult: A Nemzetközi Kereskedelmi Mediációról és a Mediáció Eredményeként Létrejött Nemzetközi Egyezségi Megállapodásról szóló Mintatörvényre. A korábbi szövegben az UNCITRAL az „egyeztetés” kifejezést használta, azzal, hogy az „egyeztetés” és a „közvetítés” kifejezések felcserélhetőek. Az UNCITRAL a módosítás során úgy döntött, hogy a fentiek helyett kizárólag a „közvetítés” kifejezést használja, abból a célból, hogy a terminológia alkalmazkodjon a kifejezések tényleges gyakorlati használatához. Ld. bővebben: https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/modellaw/commercial_conciliation (2023. 02. 14.)

37 A Modell törvény alapján készítette el nemzeti jogszabályát (többek között) Magyarország, Románia, Koszovó, Albánia, Bosznia-Hercegovina, Horvátország, Szlovákia, Szlovénia, Szerbia, Oroszország, Törökország és az Egyesült Államokbeli Idaho, Illinois, Iowa, Nebraska, New Jersey, Ohio, Dakota, Utah, Washington. (Bővebben Ld.: ALEXANDER,

szabályokat írva elő a közvetítői eljárásra vonatkozóan azzal a céllal, hogy ösztönözze a mediáció alkalmazását és megteremtse az eljárás nagyobb kiszámíthatóságának feltételeit.³⁸

Az UNCITRAL korábbi titkára, Jernej Sekolec egy 2009-ben készült interjúban következők szerint magyarázta a Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottság jogharmonizációval kapcsolatos megközelítését: „[t]he UNCITRAL approach is a step-by-step approach to take the development of a harmonised system of international dispute resolution, it starts with a minimal interference approach and then works with nation states, NGOs and international service providers to further improve the rules and to increase harmonisation, whilst still maintaining flexibility in the future.”³⁹

Az UNCITRAL dolgozta ki továbbá a kereskedelmi közvetítés eredményeként létrejött megállapodások végrehajtásáról szóló Szingapúri Egyezményt is,⁴⁰ amely 2020. szeptember 12-én lépett hatályba. Az egyezményt 2023 januárjáig ötvenöt állam képviselője írta alá, azonban ezidáig mindössze tizenegy állam ratifikálta azt.⁴¹ Németh Zoltán és Hrecska-Kovács Renáta megállapítása alapján: „[a] tartózkodó fogadtatás oka arra vezethető vissza, hogy az Egyezmény a nemzetközi mediációs egyezségek közvetlen végrehajthatóságával gyökeres változást hoz a joggyakorlatba, hiszen hatásaképpen végrehajtás előtt nem szükséges tárgyalni a megállapodás érdemi rendelkezéseiről bíróság előtt, emellett nem kell a már meglévő megállapodást ítéletbe, közjegyzői határozatba vagy döntőbírósi határozatba foglalni.”⁴²

A fentiekén túl megemlítenéd még az UNCITRAL által 2021-ben elfogadott Notes of Mediation (2021) elnevezésű dokumentum, amely összefoglalóan tartalmazza a közvetítői eljárás legfontosabb attribútumait a gyakorló szakembereknek és a mediációs eljárásban részt vevő feleknek egyaránt ajánlva.⁴³

Nadja: *Harmonisation and Diversity in the Private International Law of Mediation: The Rhythms of Regulatory Reform*. In: HOPT, Klaus J. – STEFFEK, Felix: *Mediation. Principles and Regulation in Comparative Perspective*. Oxford, Oxford University Press, 2013, 188.)

38 https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/modellaw/commercial_conciliation (2023. 02. 14.)

39 Idézte: ALEXANDER, Nadja: *International and Comparative Mediation: Legal Perspectives*. Kluwer Law International B.V., 2009, 383.

40 United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation.

41 <https://www.singaporeconvention.org/> (2023. 04. 03.)

42 NÉMETH Zoltán – HRECSCA-KOVÁCS Renáta: A Szingapúri Mediációs Egyezmény – mediáció a nemzetközi térben. *Európai Jog*, 2021/2, 1.

43 https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/mediation_notes.pdf (2023. 02. 14.)

7. Mediáció és választottbíráskodás: Agreement to mediate – kikényszeríthetőek-e a mediációs megállapodások?

Ahogy valamennyi ADR esetében igaz, az eljárás megindításához a mediáció esetén is a felek kölcsönös akarata szükséges (kivévelt képeznek ez alól a fent hivatkozott kötelező közvetítói eljárások), azaz az eljárások a felek privátautónómiáján alapulnak. Míg azonban a választottbírói eljárás megindításához a feleknek írásba foglalt választottbírói megállapodásra van szükségük, addig a Kvtv. nem ír elő kötelező írásbeliséget a megállapodáshoz, csupán annyit rögzít, hogy a felek kölcsönös megegyezése szükséges az eljárás megindításához. A törvény írásban rögzített nyilatkozatot csak az első közvetítói megbeszélést követően rendel, amikor is, ha az első közvetítói megbeszélésen a felek változatlanul kérik a közvetítói eljárás lefolytatását, ezt a tényt a mindkét fél és a közvetítő aláírását tartalmazó írásos nyilatkozatban rögzítik, amelyben megállapodnak továbbá az eljárási költségek viselésének, az eljárás megszüntetésének szabályaiban, valamint más, általuk szükségesnek tartott kérdésekben.⁴⁴

Nincs azonban természetesen akadálya annak, – és a tengerentúlon bevett gyakorlatnak is számít – hogy a felek ún. mediációs klauzulával vagy szerződéssel (*agreement to mediate*) megállapodjanak abban, hogy a jövőben felmerülő jogvitájuk esetén elsődlegesen mediáció útján próbálják meg azt rendezni. Szemben a választottbírói megállapodással, a mediáció tárgyában megkötött hasonló megállapodás kikényszeríthetősége nem annyira egyértelmű.

Annak eldöntéséhez, hogy egy piaci alapon működő gazdasági társaság fektessen-e pénzt és időt a mediációs megállapodás elkészíttetésébe és később a közvetítói eljárás lefolytatásába, tisztázni szükséges, a megállapodás betartatása, az eljárás lefolytatása és a létrejött egyezség érvényesítése eredményes lesz-e. Tekintettel arra, hogy a mediáció nem kötelező a felek számára, felmerül a kérdés: vajon figyelmen kívül hagyhatják-e a megkötött megállapodást a jogvita felmerülésekor, és a közvetítói eljárás megkezdése helyett állami bíróság (vagy választottbírói megállapodás esetén választottbírói bíróság) elé terjeszthetik-e keresetüket.

A magyar jog alapján a mediációs megállapodásnak, a választottbírói megállapodással ellentétben nincs derogációs hatása, amely a választottbíráskodás esetében azt jelenti, hogy a választottbírói megállapodást figyelmen kívül hagyó felperest az alperes *exceptio arbitri* kifogása alapján az állami bíróság választottbírói bíróságra kötelezi.⁴⁵

44 Kvtv. 30. § (2) bek.

45 A választottbíráskodásról szóló 2017. évi LX. törvény (Vbt.) 9. §.

Nemzetközi jogviták esetén a mediációs megállapodás kikényszeríthetősége tekintetében a nemzetközi magánjog kollíziós szabályai szerint megállapított alkalmazandó jog rendelkezései lesznek az irányadóak. A legtöbb európai állam jogszabályai szerint a mediációs megállapodás jelen pillanatban – éppen az eljárás önkéntessége miatt – nem jelent pergátló akadályt.⁴⁶ Ide tartozik Magyarország is. eltérő döntés született ettől az angol jog alapján, ahol az angolszász jogi kultúra miatt egyébként is nagyobb hagyománya van az alternatív vitarendezésnek. A témában sokat idézett CABLE&WIRELESS PLC kontra IBM UNITED KINGDOM LTD. ügyben az England and Wales High Court kimondta: mivel a megállapodás meghatározott kölcsönös kötelezettséget tartalmaz a felekre nézve, ezért el kell indítaniuk a közvetítői eljárást, ki kell választaniuk a közvetítő személyt, legalább az ügy iratait be kell mutatniuk a közvetítőnek és részt kell venniük a meghallgatáson. Az ítélet rögzíti azt is, hogy amennyiben az eljárás nem vezetne eredményre, úgy a felek természetesen újból előterjeszthetik keresetüket.⁴⁷

Amennyiben a felek már a megállapodás megkötésekor felméri annak lehetőségét, hogy a jövőbeni jogvitájukhoz kapcsolódó közvetítői eljárás lefolytatása (pl.: időbeli okok miatt) ellentétes lehet gazdasági érdekeikkel, úgy érdemes már a megállapodásukban is rögzíteni, hogy közöttük a közvetítői eljárás opcionális és nem kötelező. Abban az esetben azonban, ha a felek a jogvita felmerülése előtt ragaszkodnak a majdani mediációhoz, úgy azt az egyértelműség kedvéért érdemes *expressis verbis* kifejezni a megállapodásban.⁴⁸

Érzelkelhető a feszültség a *pacta sunt servanda* elve, a mediáció önkéntessége és a bírósághoz fordulás joga mint az Európai Emberi Jogi Egyezményben⁴⁹ és az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában⁵⁰ rögzített alapjog között. Az EU 2008/52/EK Irányelve⁵¹ nem tartalmaz rendelkezéseket a mediációs klauzulákra vonatkozóan, ugyanakkor a 14. preambulumbekzdésében rögzíti: „[e]z az irányelv nem sértheti a közvetítés igénybevételét kötelezővé tevő, ösztönző vagy szankcionáló nemzeti jogszabályokat, feltéve, hogy az ilyen jogszabályok nem akadályozzák a feleket az igazságszolgáltatás igénybevételéhez való joguk gyakorlásában.”⁵²

46 PETERS, Niek: The enforcement of mediation agreements and settlement agreements resulting from mediation. *Corporate Mediation Journal*, 2019/1–2, 13–19.

47 [2002] EWHC 2059.

48 PETERS i. m. 13.

49 Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikk [Tisztességes tárgyaláshoz való jog]

50 Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 8. cikk

51 AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2008/52/EK IRÁNYELVE (2008. május 21.) a polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjairól

52 Vö.: BEUKERING-ROSMULLER, E. J. M. van – Van LEYNSEELE, P.: Enforceability of mediation

Amint már néhány sorral fentebb is említettük, Magyarországon a mediációs klauzulának/megállapodásnak nincs derogációs hatása, azaz nem jelent pergátló akadályt, azonban érdekes lehet röviden felvillantani néhány olyan nemzetközi példát, ahol a felek előzetes megállapodásával összhangban ugyan, azonban *quasi* 'kötelezve' lettek legalább a közvetítői eljárás megkezdésére.

A mediációs klauzula be nem tartásának különféle következményei lehetnek a nemzetközi gyakorlatban, ilyen lehet az eljárás felfüggesztése, valamint a közvetítői megállapodást ignoráló fél pénzügyi szankcionálása.

Az eljárás felfüggesztése tekintetében a belga *Juridical Code* 1725. § (2) bekezdése kimondja: ha a perben az alperes első védekezéséért (érdemi ellenkérelmében) közvetítői záradék fennállására hivatkozik, a bíróságnak az eljárás folytatását a közvetítés megtörténteig fel kell függesztenie, kivéve, ha a jogvita vonatkozásában megkötött közvetítői záradék érvénytelen vagy megszűnt.⁵³

A pénzügyi szankciók két csoportra oszthatók: a felek megállapodásukban kötbér fizetésére kötelezhetik magukat, arra az esetre, ha megszegik a megállapodásukban foglaltakat,⁵⁴ továbbá pénzügyi szankciónak tekinthető az angol *Court of Appeal* 2002. évi döntése a *Dunnett v Railtrack plc.* ügyben, amelyben az alperes *Railtrack* pernyertessége ellenére nem mentesült a perköltségeinek viselése alól, tekintettel arra, hogy megtagadta a közvetítői eljáráson való részvételt.⁵⁵ Ennek feltételeit némileg tisztázták a *Halsey–Milton Keynes NHS Trust* ügyben,⁵⁶ amely meghatározta azokat a tényezőket, amelyeket a Bíróságnak figyelembe kell vennie annak eldöntésekor, hogy a fél jogosulatlanul tagadta-e meg a közvetítést.⁵⁷

clauses in Belgium and the Netherlands: Leading a horse to the water ... and making it drink? *Nederlands Vlaams Tijdschrift Voor Mediation En Conflictmanagement*, 2017, 21(3), 39.

53 PART SEVEN OF THE BELGIAN JUDICIAL CODE – MEDIATION Art. 1725 § 2. The Court or the Arbitral Tribunal to which a dispute is submitted which is the subject of a mediation clause shall suspend the examination of the case if requested by any party, unless, with regard to the dispute in question, the mediation clause is invalid or has ceased to exist. <https://www.uv.es/medarb/observatorio/leyes-mediacion/europa-resto/belgium-judicial-code-mediation.pdf> Idézte: BEUKERING-ROSMULLER–LEYNSEELE i. m. 41.

54 BEUKERING-ROSMULLER–LEYNSEELE i. m. 45.

55 <https://www.lawgazette.co.uk/news/mediation-ultimatum/36395.article> (2023. 02. 14.)

56 *Halsey v Milton Keynes General NHS Trust* [2004] EWCA Civ 576, [2004] WLR 3002.

57 https://oxford-mediation.com/om_thinking/refusal-to-mediate-affects-costs-entitlement/ (2023. 02. 14.)

8. Többlépcsős mediációs és választottbíróági megállapodások (Multi-tiered dispute resolution clauses)

A felek nem csak mediációs vagy választottbíróági klauzulát építhetnek be a szerződésükbe, hanem ötvözhetik is azokat, ún. többlépcsős vagy többszintes vitarendezési klauzulákban.⁵⁸

A többlépcsős ADR klauzulák lényege, hogy a felek megállapodnak abban, hogy a közöttük felmerülő jogvitát milyen módon és a vitarendezési módok milyen sorrendjében fogják rendezni, például: először tárgyalásos úton, majd közvetítói eljárásban, majd pedig választottbíróági úton. Ahogyan az állami bíróságok előtti eljárások esetében is, a közvetítói eljárás megelőzheti a választottbíróági eljárást, azaz amennyiben a mediáció nem vezet eredményre, a választottbíróági megállapodásuk alapján, a felek választottbíróági eljárást indíthatnak.⁵⁹ A felek ennek a sorrendjéről már a jogvita felmerülése előtt is megállapodhatnak (*med-arb*).⁶⁰ Ugyanakkor az is lehetséges, hogy a felek ettől eltérően állapodnak meg, és a választottbíróági eljárást indítják meg elsőként, és csak ahhoz kapcsolódóan indul meg a közvetítói eljárás (*arb-med* vagy *arbitration-connected mediation*).⁶¹ A többlépcsős kikötések célja, hogy a jogvitákat az előzetes eljárások (tárgyalás, közvetítés) megszüriék, azaz ekként a választottbíróóság elé csak azok a vitás ügyek jutnak, amelyeket az előzetes eljárásokban nem sikerült megoldani.⁶²

Az ICC International Court of Arbitration az alábbi minta-klauzulákat⁶³ alkotta meg a többszintű vitarendezés ösztönzése érdekében, amelyek mindegyikéhez rövid magyarázatot is fűzött. A minta-klauzulák alkalmazásával elkerülhetőek

58 Az angol nyelvű szakirodalomban a többszintű vitarendezési klauzulákat 'multi-tiered dispute resolution clauses', 'escalation clauses', 'multi-step clauses', 'waterfall-clauses' vagy 'ADR-first clauses' megnevezések alatt találhatjuk.

59 Vö.: GROSU Manuela: *Többlépcsős vitarendezési klauzula: lehetőség vagy fogság?* <https://blog.kpmg.hu/2021/12/tobblepcsos-vitarendezezesi-klauzula-lehetoseg-vagy-fogsag/> (2023. 02. 14.)

60 Vö.: A hibrid eljárások holisztikus elemzése: GROSU Manuela Renáta: *A mediáció és a választottbíráskodás kombinációja kereskedelmi jogviták megoldása során — választottbíró, mediátor, jogi képviselő és ügyfél szemszögéből*. Doktori értekezés. <https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/54725> (2023. 02. 14.)

61 HOPT–STEFFEK i. m. 21.

62 KRENNBAUER, Stefan: *Enforceability of Multi-Tiered Dispute Resolution Clauses in International Business Contracts*. In.: ROTH, Marianne – GEISTLINGER, Michael (eds.) *Yearbook on International Arbitration Volume I.*, European Academic Press, 2010, 199.

63 <https://iccwbo.org/dispute-resolution-services/mediation/mediation-clauses/> (2023. 02. 14.)

a nem megfelelően megfogalmazott záradékok okozta jogi kockázatok.⁶⁴

Clause A: Option to Use the ICC Mediation Rules:

The parties may at any time, without prejudice to any other proceedings, seek to settle any dispute arising out of or in connection with the present contract in accordance with the ICC Mediation Rules.

Amint az ICC hivatalos magyarázata is rámutat: a fenti záradék nem tartalmaz semmilyen kötelezést a felekre nézve, a klauzula *quasi* emlékezteti a feleket arra, hogy lehetőségük van a közvetítői eljárás igénybevételére, továbbá hivatkozási alapot is biztosít a felek számára, arra, hogy a mediációs eljárást javasolják a jogvita rendezésére.

Clause B: Obligation to Consider the ICC Mediation Rules:

In the event of any dispute arising out of or in connection with the present contract, the parties agree in the first instance to discuss and consider referring the dispute to the ICC Mediation Rules.

A B) klauzula szintén nem tartalmaz kötelezést a közvetítői eljárás igénybevételére, arra ugyanakkor kötelesek a felek, hogy közösen megvitassák a mediáció igénybevételének lehetőségét és döntsenek annak tárgyában.

Clause C: Obligation to Refer Dispute to the ICC Mediation Rules While Permitting Parallel Arbitration Proceedings if Required:

(x) In the event of any dispute arising out of or in connection with the present contract, the parties shall first refer the dispute to proceedings under the ICC Mediation Rules. The commencement of proceedings under the ICC Mediation Rules shall not prevent any party from commencing arbitration in accordance with sub-clause y below.”

(y) All disputes arising out of or in connection with the present contract shall be finally settled under the Rules of Arbitration of the International Chamber

64 A pontatlanul megfogalmazott választottbíráskodási klauzulák vonatkozásában vö.: GROSU, Manuela – FERENCZIK, Zoltán: *Joining the Positive Trend: Lessons from Hungary on Pathological Arbitration Clauses*. <https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2023/02/03/joining-the-positive-trend-lessons-from-hungary-on-pathological-arbitration-clauses/> (2023. 02. 14.)

of Commerce by one or more arbitrators appointed in accordance with the said Rules.

A fenti az első valódi többszintű vitarendezési minta-klauszula, amely kötelezi a feleket arra, hogy az ICC Mediation Rules szerinti közvetítói eljárásban részt vegyenek, ugyanakkor egyértelművé teszi azt is, hogy a felek nem kötelesek a fenti közvetítói eljárást lezárását kivárni, vagy meghatározott időtartamig késleltetni a választottbírói eljárás megindítását.

Clause D: Obligation to Refer Dispute to the ICC Mediation Rules, Followed by Arbitration if Required:

In the event of any dispute arising out of or in connection with the present contract, the parties shall first refer the dispute to proceedings under the ICC Mediation Rules. If the dispute has not been settled pursuant to the said Rules within [45] days following the filing of a Request for Mediation or within such other period as the parties may agree in writing, such dispute shall thereafter be finally settled under the Rules of Arbitration of the International Chamber of Commerce by one or more arbitrators appointed in accordance with the said Rules of Arbitration.

A D) minta-klauszula már akként rendelkezik, hogy a választottbírói megállapodás addig nem indítható meg, amíg a közvetítói eljárásra a felek által megállapított határidő nem telik el. A mintazáróadéban 45 nap szerepel, azonban ezt a felek saját preferenciáik szerint módosíthatják.

Az UNCITRAL Nemzetközi Kereskedelmi Mediációs Modelltvény (2018) szintén külön cikket szentel a (választott)bírói eljárást megelőző mediációnak. A Bizottság a modelltvényhez mellékelten kiadott kommentárjában rögzíti: a mintatörvény előkészítése során nem sikerült konszenzusra jutni egy olyan generális cikkely megfogalmazásában, amely megtiltja a feleknek a (választott) bírói eljárás kezdeményezését a közvetítói eljárás lezárásáig, illetve a feleket kizárólag az elévülés megszakadása érdekében tett lépések megtételére korlátozza. A 14. cikk rendelkezései kizárólag abban az esetben hívhatók fel, ha a felek kifejezetten megállapodtak abban, hogy lemondanak a bírósághoz forduláshoz való jogukról, amíg a közvetítói eljárás folyamatban van.⁶⁵

65 UNCITRAL Model Law on International Commercial Mediation with Guide to Enactment and Use. Part two. Guide to enactment and use. 55-57. https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/22-01363_mediation_guide_e_ebook_rev.pdf (2023. 02. 14.)

Article 14. Resort to arbitral or judicial proceedings

Where the parties have agreed to mediate and have expressly undertaken not to initiate during a specified period of time or until a specified event has occurred arbitral or judicial proceedings with respect to an existing or future dispute, such an undertaking shall be given effect by the arbitral tribunal or the court until the terms of the undertaking have been complied with, except to the extent necessary for a party, in its opinion, to preserve its rights. Initiation of such proceedings is not of itself to be regarded as a waiver of the agreement to mediate or as a termination of the mediation proceedings.

A többszintű vitarendezési záradékok a szerződések megkötésekor nagyon vonzóak tűnhetnek, azonban súlyos kockázati tényezőt jelenthetnek, amennyiben a megfogalmazásuk nem kellően precíz. Kulcsfontosságú az ilyen klauzulák esetében megvizsgálni: milyen következményekkel jár, ha a fél ignorálja a megelőző lépést és jogvita felmerülésekor azonnal választottbíráshoz fordul.

Az eszkalációs klauzulák alkalmazásának várható előnyeit és esetleges hátrányait az alábbiakban foglaljuk össze:

A többlépcsős klauzulák előnyei:

- a közvetítés költségeiben kedvezőbb, mint a választottbíróági eljárás, így jelentős költségmegtakarítással járhat, ha a jogvita a közvetítői eljárásban megoldódik;
- 'lehelési időszakot' biztosít, amely során a feleknek lehetőségük van mérlegelni a választottbíróági eljáráson kívüli egyezségkötést;
- eredményes lehet a hosszútávú kereskedelmi kapcsolatok megőrzésében;
- kisebb perértékű jogviták esetén, amikor nincs arányban a gazdasági érdek és peres eljárással járó költségek mértéke, a sikeres közvetítői eljárás a költség-haszon hányadosa kedvezőbb;
- lehetővé teszi, hogy szűkítsék a választottbíróági előtti eljárásban tárgyalni kívánt kérdések körét (és ezáltal csökkentsék a választottbíróági eljárás költségeit is) azáltal, hogy a választottbíróági eljárás előtt rendezik azokat a kérdéseket, amelyekben közös álláspontot találnak.⁶⁶

A többlépcsős klauzulák lehetséges hátrányai:

- amennyiben a felek között a jogvita eszkalálódott és nincs kilátás a békés egyezségkötésre, úgy közvetítés szükségtelen idő- és költségvesztéshez vezethet;

66 <https://globalarbitrationreview.com/guide/the-guide-energy-arbitrations/fifth-edition/article/five-years-later-update-multi-tier-dispute-resolution-clauses-jurisdictional-conditions-precedent-arbitration> (2023.02.14.)

- a nem kellő precizitással megfogalmazott többszintű klauzulák nem végrehajthatóak;⁶⁷
- a nem kellő precizitással megfogalmazott klauzuláknál a felek nem tudhatják pontosan, hogy az egyes lépcsőket teljesítették-e,⁶⁸ (azaz például hány alkalom/óra sikertelen egyeztetést követően fordulhatnak közvetítőhöz, és mikortól számít sikertelennek a közvetítés, amelyet követően választottbírószághoz fordulhatnak):
- a követelés érvényesíthetőségét gátolja, ha a fél a vita békés rendezésére való kötelezettséget figyelmen kívül hagyva a választottbírószághoz fordul, ugyanis a pervesztes fél az ítélet elismerésekor és végrehajtásakor hivatkozhat arra, hogy az eljárás a New York-i Egyezmény értelmében nem volt összhangban a felek megállapodásával;⁶⁹
- a többlépcsős kikötések kifogásokhoz vezethetnek a választottbírószághoz hatáskörével szemben, ami a választottbírószághoz eljárás megszüntetését vagy a jogerős ítélet hatályon kívül helyezését vagy az elismerés és a végrehajtás megtagadását eredményezheti;
- ha az elévülési idő a választottbírószághoz eljárás megindítása előtt jár le, a követelés elévülhet.⁷⁰

A fentiek alapján megállapítható tehát, hogy a választottbírószághoz eljárást megelőző lépések be nem tartása egy többszintű záradékban komoly következményekkel járhat.⁷¹

A tanulmány utolsó lapjain néhány ítéletet ismertetünk, amelyekben az adott bíróság a többlépcsős záradékok megsértésének tárgyában határozott.

A Sulamerica kontra Enesa Engenharia⁷² ügyben a felek biztosítási szerződést kötöttek a Jirau Greenfield Hydro Project néven ismert brazil vízierőmű építése vonatkozásában, amely kapcsán az Enesa kárigényt nyújtott

67 TOMIC, Katarina: *Multi-Tiered Dispute Resolution Clauses: Benefits and Drawbacks. Harmonius: Journal of Legal and Social Studies in South East Europe*, 2017, 366.

68 Uo. 368.

69 Uo.

70 <https://globalarbitrationreview.com/guide/the-guide-energy-arbitrations/fifth-edition/article/five-years-later-update-multi-tier-dispute-resolution-clauses-jurisdictional-conditions-precedent-arbitration> (2023. 02. 14.)

71 BINDER, Peter: *International Commercial Arbitration and Conciliation In UNCITRAL Model Law Jurisdictions* (3rd edition). Sweet and Maxwell, 2010, 93.

72 Sulamérica Cia Nacional de Seguros SA v Enesa Engenharia SA, [2012] EWCA Civ 638. United Kingdom / 16 May 2012 / England and Wales, Court of Appeal / Sulamérica Cia Nacional de Seguros SA v. Enesa Engenharia SA / A3/2012/0249 https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=886&opac_view=6 (2023. 02. 14.)

be, azonban a Sulamerica biztosítótársaság annak megtérítését elutasította. A felek megállapodása választottbírói klauzulát tartalmazott, azzal, hogy amennyiben a szerződésükből eredően közöttük jogvita merül fel, vállalják, hogy a választottbírói eljárás megindítását megelőzően törekednek a vita békés rendezésére közvetítói eljárás keretében.⁷³ Az England and Wales High Court az ügy kapcsán megállapította, hogy a felek között létrejött közvetítói eljárás megindítására irányuló megállapodás kötelező érvényű kötelezettséget eredményezhet, feltéve, ha az eljárás szempontjából lényeges kérdésekben a felek megegyeztek. Ahhoz, tehát hogy mediációra vonatkozó megállapodást a választottbírói eljárás előfeltételeként értelmezhessek, a záradékot egyértelműen kell megfogalmazni.

A közvetítói eljárás kikényszeríthetősége érdekében az alábbiaknak kell megfelelni:

- egyértelmű nyilatkozat arra vonatkozóan, hogy a felek közvetítói eljárást kívánnak lefolytatni;
- egyértelmű rendelkezések a mediátor kijelölésére vonatkozóan;
- a közvetítói eljárásra vonatkozó szabályok rögzítése.⁷⁴

Tekintettel arra, hogy a fenti ügyben hivatkozott vitarendezési záradékban a felek nem rögzítették a közvetítói eljárásra vonatkozó minimális szempontokat, az nem képezte akadályát a választottbírói eljárás megindításának.⁷⁵

A Wah (aka Alan Tang) kontra Grant Thornton ügyben⁷⁶ a Wah-t, a Grant Thornton hongkongi szervezetét, kizárták a Grant Thornton nemzetközi házózatából. A felek tagsági megállapodása többszintű vitarendezési klauzulát (waterfall clause) tartalmazott, amely előírta, hogy a vitát első körben a Grant Thornton vezérigazgatója elé kell utalni, amennyiben egy hónapon belül a vitás kérdést nem sikerül megoldani, úgy egy háromtagú testület

73 A felek között létrejött megállapodás közvetítói eljárásra vonatkozó része (kivonat az ítéletből) [11. Mediation] If any dispute or difference of whatsoever nature arises out of or in connection with this Policy including any question regarding its existence, validity or termination, hereafter termed as Dispute, the parties undertake that, prior to a reference to arbitration, they will seek to have the Dispute resolved amicably by mediation.

74 [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/5-519-6971?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/5-519-6971?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true) (2023. 02. 14.)

75 https://www.trans-lex.org/311350/_/sulamerica-cia-nacional-de-seguros-sa-v-enesa-engenharia-sa-%5B2012%5D-ewca-civ-638/ (2023.02.14.)

76 [2012] EWHC 3198 (Ch), [2013] 1 All ER (Comm) 1226 (<https://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Ch/2012/3198.html>) (Idézte: BORN, Gary – Šćekić, Marija: *Pre-Arbitration Procedural Requirements 'A Dismal Swamp.'* In: CARON, David D et al. (eds): *Practising Virtue: Inside International Arbitration*. Oxford, Oxford University Press, 2015.

kell felállítani, amelynek tagjait az Igazgatótanács választja ki. A testületnek legfeljebb egy hónap áll rendelkezésére a vita megoldására, ezen időtartam alatt a felek nem indíthatnak választottbíróági eljárást a választottbíróági klauzula alapján.

Az England and Wales High Court előtti eljárásban a Wah mint felperes arra hivatkozott, hogy mindaddig, míg a tagsági megállapodásban meghatározott lépések mindegyike meg nem történt, egyik fél sem kezdeményezhet választottbíróági eljárást. A vitarendezési lépcsőfokokat ugyanakkor nem lehetett teljesíteni. A Grant Thornton vezérigazgatója ugyanis arról tájékoztatta a felperest, hogy álláspontja szerint objektív békéltetőként nem léphet fel az ügyben, figyelemmel arra, hogy a Wah kizárásáról szóló döntés meghozatalában ő maga is részt vett, ugyanakkor kérte a felperest, hogy vegye fel a kapcsolatot az Igazgatótanács elnökével a háromtagú testület felállításával kapcsolatban. Az Igazgatótanács elnökének írásbeli felhívása ellenére azonban egyetlen igazgatótanácsi tag sem jelentkezett a testületi tagság betöltésére, ekként a háromfős testület nem állt fel.⁷⁷

A High Court megállapította, hogy a felek megállapodásában rögzített vitarendezési klauzula nem volt megfelelően kidolgozott. A bíróság ítéletében a Holloway kontra Chancery Mead Ltd ügyre hivatkozott, idézve az alábbi passzust:

„It seems to me that considering the above authorities the principles to be derived are that the ADR clause must meet at least the following three requirements:

First, that the process must be sufficiently certain in that there should not be the need for an agreement at any stage before matters can proceed.

Secondly, the administrative processes for selecting a party to resolve the dispute and to pay that person should also be defined.

Thirdly, the process or at least a model of the process should be set out so that the detail of the process is sufficiently certain.”⁷⁸

Azaz az eljárás szabályainak kellően alaposnak kell lennie ahhoz, hogy az ügy semelyik szakaszában ne legyen szükség a felek további megállapodására, a közvetítő kijelölésére és díjazására vonatkozó adminisztratív szabályok és eljárások rögzítve legyenek, valamint meg kell határozni az eljárás szabályait, vagy legalább az eljárási modellt, amely alapján az lefolytatásra kerül.

A bíróság ítéletében kifejtette: a rendelkezés, amely szerint a vezérigazgatónak egy hónap áll rendelkezésére a vita békés rendezésére, „csupán egy

77 [2012] EWHC 3198 (Ch), [2013] 1 All ER (Comm) 1226 35.

78 [2012] EWHC 3198 (Ch), [2013] 1 All ER (Comm) 1226 44.

olyan eljárás, amely megköveteli, hogy felhívja a vitára a figyelmét,” a belső vitarendezési mechanizmus tekintetében megállapította továbbá, hogy „az lehetővé teszi a Grant Thornton-csoport tagjai számára, hogy a vitát *’házon belül’* tarthassák egy ideig, mielőtt azt a választottbíráóság elé terjesztik.”⁷⁹

A Kemiron Atlantic, Inc. kontra Aguakem Intern⁸⁰ ügyben vas-szulfát adásvétele tárgyában kötött szerződésből eredő jogvita állt fent. A szerződés vitarendezési klauzulát is tartalmazott, amelyben rögzítették: a feleknek kölcsönös érdekük, hogy nézeteltéréseiket békés úton rendezzék, ezért a felek bármikor szabadon felhívhatják egymás figyelmét az ilyen ügyekre, anélkül, hogy az sértené a harmonikus kapcsolatukat, továbbá a vitás kérdések gyors és hatékony orvoslása érdekében postai úton, telefonon vagy személyes találkozó során is egyeztethetnek egymással. Amennyiben a felek között a vita nem rendezhető a fenti módon, úgy az ügyet a másik fél értesítésétől számított tizenöt napon belül közvetítő elé kell terjeszteni. Ha a felek nem tudnak megállapodni a közvetítő kijelölését illetően, úgy a Florida Mediation Group választja ki a közvetítőt. A felek rögzítették azt is, hogy minden tőlük telhetőt megtesznek annak érdekében, hogy a közvetítés sikeres legyen. Abban az esetben, ha a közvetítés nem vezet eredményre, a felek az ügyet választottbíráóság elé terjesztik bármelyik fél általi értesítés kézhezvételétől számított tíz napon belül.⁸¹

A felek közötti elszámolási vita kapcsán a Kemiron előterjesztette keresetét, amelyre válaszul az Aguakem az eljárás felfüggesztését kérte a Federal Arbitration Act 9. §-ára hivatkozva. Az ügyben az Eleventh Circuit Court of Appeals helyben hagyta a kerületi bíróság végzését, amely elutasította a per felfüggesztésére irányuló indítványt, arra hivatkozva, hogy a Kemiron mindaddig nem köteles a választottbíráósági eljárás megindítására, amíg a felek között a közvetítői eljárást nem folytatták le, ekként megállapította, hogy a választottbíráósági megállapodás előfeltételét képezi a tizenöt napos közvetítői eljárás.

A döntés kritikájaként számos tanulmányban megfogalmazták, hogy a bíróság nem a választottbíráóságra bízta annak eldöntését, hogy a többlépcsős vitarendezési záradék alapján a választottbíráóság hatásköre megállapítható-e.⁸²

79 [2012] EWHC 3198 (Ch), [2013] 1 All ER (Comm) 1226 42.

80 Kemiron Atlantic, Inc. v. Aguakem Intern, 290 F.3d 1287 (11th Cir. 2002) <https://casetext.com/case/kemiron-atlantic-inc-v-aguakem-intern> (2023. 02. 14.)

81 Kemiron Atlantic, Inc. v. Aguakem Intern, 290 F.3d 1287 (11th Cir. 2002)

82 Vö.: STIPANOWICH, Thomas J: The Arbitration Penumbra: Arbitration Law and the Rapidly Changing Landscape of Dispute Resolution. *Nevada Law Journal*, 2007, 8(1), 427–473.; *Pepperdine University Legal Studies Research Paper*, 2008/1.

Az International Research Corp. Public Company Ltd. (a továbbiakban: IRCP) mint felperes a Lufthansa Systems Asia Pacific Pte Ltd. (a továbbiakban: Lufthansa) elsőrendű alperessel és a Datamat Public Company Ltd. (a továbbiakban: Datamat) másodrendű alperessel szemben indított keresetet a Szingapúri Nemzetközi Kereskedelmi Választottbíróság (SIAC) előtt.

A felek között három kétoldalú megállapodás született:

- (i.) A Datamat megállapodást kötött a Thai Airways International PLC-vel egy elektronikus adatvédelmi rendszer megalkotása tárgyában (EDP rendszer).
- (ii.) A szerződés teljesítése érdekében a Datamat együttműködési megállapodást (a továbbiakban: Együttműködési megállapodás) kötött a Lufthansával, amely alapján a Lufthansa vállalta, hogy egy új karbantartási, javítási és nagyjavítási rendszert (MRO rendszer) biztosít a Datamat részére, amely az EDP rendszer részét képezte.
- (iii.) Ezt követően a Datamat szerződést kötött az IRPC-vel, amely alapján az IRPC egyrészt bankgaranciát nyújtana a Datamat szerződéses kötelezettségeinek teljesítése érdekében, másrészt különféle hardver- és szoftvertermékeket is szállítana az EDP rendszerhez, harmadrészt pedig az IRCP fizetne a Lufthansának az általa nyújtott árukért és szolgáltatásokért, amelynek biztosítékeként a Datamat átruházta a Thai Airways-től származó kifizetések fogadásának jogát a Siam Commercial Bank PLC-re.⁸³

A felek ezt követően a Datamat pénzügyi nehézségei miatt még két háromoldalú kiegészítő megállapodást kötöttek, amelyekben a finanszírozási feltételek részleteit rögzítették, és amelyekben kifejezetten rögzítésre került, hogy azok az Együttműködési megállapodás mellékletét képezik.⁸⁴ Az Együttműködési megállapodásba egy többszintű vitarendezési mechanizmust építettek be, amely konkrét eljárásrendet határozott meg, amelyek a választottbírósági eljárás megindításának előfeltételét képezték, ugyanakkor a később megkötött kiegészítő megállapodások nem tartalmaztak külön utalást a vitarendezési klauzulára.

83 [2012] SGHC 226 https://jusmundi.com/en/document/decision/en-lufthansa-systems-asia-pacific-pte-ltd-v-international-research-corporation-public-company-ltd-and-datamat-public-company-ltd-judgment-of-singapore-high-court-2012-sghc-226-monday-12th-november-2012#decision_26282 (2023. 02. 14.)

84 Subramanian Pillai (Singapore): Singapore: Case Updat – International Research Corp PLC v Lufthansa Systems Asia Pacific Pte Ltd and another [2013] SGCA 55. (<https://www.mondaq.com/arbitration-dispute-resolution/289470/case-update--international-research-corp-plc-v-lufthansa-systems-asia-pacific-pte-ltd-and-another-2013-sgca-55>) (2023. 02. 14.)

A vitarendezési klauzulában a felek megállapodtak, hogy a megállapodásból eredő vagy azzal kapcsolatos vitás ügyeket

- először a felek kapcsolattartóiból vagy az általuk kijelölt személyekből álló bizottság vizsgálja meg, amennyiben a vita megoldatlan marad, akkor
- másodszer a Datamat meghatalmazottja és a Lufthansa ügyfélkapcsolati igazgatója elé utalják az ügyet, amennyiben a vita továbbra is megoldatlan marad, akkor
- harmadszor a Datamat meghatalmazottja és a Lufthansa vezérigazgatója elé kerül a jogvita, és amennyiben nem sikerül rendezniük az ügyet, úgy
- negyedik lépésként a Szingapúri Nemzetközi Kereskedelmi Választottbíráóság (SIAC) elé terjesztik az ügyet.⁸⁵

Elszámolási vita következtében a Lufthansa tájékoztatta a Datamatot és az IRCP-t, hogy felmondja az Együttműködési megállapodást és a kiegészítő megállapodásokat és keresetét a SIAC elé terjesztette az Együttműködési megállapodásban foglalt választottbíráósági klauzula alapján. Válasziratában az IRCP az eljárás megszüntetését kérte, mert álláspontja szerint a választottbíráóság nem rendelkezett hatáskörrel, tekintettel arra, hogy az társaságuk nem részese az Együttműködési megállapodásban foglalt választottbíráósági kikötésnek, továbbá a Lufthansa egyébként sem tett eleget a szerződésben rögzített vitarendezési mechanizmusban foglalt előírásoknak. Az IRCP a fentiek ellenére a szerződés vonatkozó szakaszának megfelelően választottbíróként jelölt. A Datamat pedig arról tájékoztatta a választottbíráóságot, hogy fizetésképtelenségi eljárás alatt áll Thaiföldön, ezért nem vesz részt az eljárásban.

A választottbíráóság elutasította az IRCP hatásköri kifogását és megállapította, hogy az Együttműködési megállapodást és a kiegészítő megállapodásokat a Lufthansa, a Datamat és az IRCP között létrejött összetett megállapodásként kell kezelni, ennek megfelelően, az Együttműködési megállapodásban rögzített választottbíráósági kikötés érvényes volt. A választottbíráósági eljárás előfeltételeként megállapított többlépcsős vitarendezési mechanizmus tekintetében pedig akként határozott, hogy azok nem voltak kellően kidolgozottak ahhoz, hogy a választottbíráósági eljárás megindításának akadályát képezzék („*the Tribunal held that cl. 32.7. was too uncertain to be enforceable*”).⁸⁶

A döntés ellen az IRCP a Singapore High Court-hoz fordult, amely megállapította, hogy az Együttműködési megállapodás köti a feleket, így az abban foglalt vitarendezési klauzula is. A bíróság indokolásában hivatkozott a Fiona

85 [2012] SGHC 226.

86 [2012] SGHC 226.

Trust & Holding Corporation és társai kontra Privalov és társai ügyre, amelyben Lord Hoffmann az alábbiak szerint érvelt: „a feleknek, mint racionális üzlembereknek valószínűleg az volt a szándékuk, hogy abból a jogviszonyból eredő vitás kérdésekben, amelybe beléptek vagy belépni szándékoztak, ugyanaz a bíróság döntsön. A záradékot ennek a vélelemnek megfelelően kell értelmezni, kivéve, ha a megfogalmazásból egyértelműen kiderül, hogy bizonyos kérdéseket ki akartak zárni a választottbíróság joghatósága alól.”⁸⁷ A vitarendezési mechanizmus érvényesíthetősége tekintetében a bíróság megállapította, hogy a többszintű klauzula lényege, hogy összehozza a felek különböző vezetői szinteken lévő elöljáróit a vita békés rendezése érdekében, amely könnyen alkalmazható az IRCP-re is. A Lufthansa és az IRCP közötti vitát először a saját vezetőikből álló bizottság elé kell utalni, a mindhárom felet érintő vitát pedig olyan bizottság elé, amelyben mindhárom érintett fél vezetője/meghatalmazottja jelen van.⁸⁸ Megállapította továbbá azt, hogy a felek tárgyalási próbálkozásai megtörténtek, tekintettel arra, hogy a Lufthansa jogtanácsosa és az IRCP igazgatója 2007 februárja és 2009 júliusa között legalább hét alkalommal találkoztak Bangkokban és a tárgyalások a közöttük fennálló elszámolási vita vonatkozásában folytak.⁸⁹

A High Court döntése ellen az IRCP a Court of Appeal of Singapore elé terjesztette fellebbezését, amely az elsőfokú bíróság ítéletét megváltoztatta. Megállapította, hogy a választottbíróságnak nem volt hatásköre. Indoklásában kifejtette, hogy a választottbírósági klauzula hivatkozással történő szerződésbe építésének kifejezettnek kell lennie („[a]n arbitration clause in a contract is considered a separate and independent agreement, words of its incorporation must be specific”).⁹⁰ A Fiona Trust ügyre utalva a másodfokú bíróság megállapította, hogy a szóban forgó ügyben részt vevő valamennyi fél részese volt a vitarendezési klauzulát tartalmazó szerződésnek.

A másodfokú bíróság megállapította továbbá, hogy a vitarendezési klauzula megfelelő részletességgel volt kidolgozva, ugyanakkor a felek nem feleltek meg az abban foglaltaknak, tekintettel arra, hogy az elsőfokú bíróság részére benyújtott táblázat különféle, látszólag véletlenszerű megbeszélésekre utalt

87 [2012] SGHC 226 36.

88 [2012] SGHC 226 89.

89 [2012] SGHC 226 110.

90 Judgment of the Court of Appeal of Singapore [2013] SGCA 55 29. https://jsumundi.com/en/document/decision/en-lufthansa-systems-asia-pacific-pte-ltd-v-international-research-corporation-public-company-ltd-and-datamat-public-company-ltd-judgment-of-singapore-court-of-appeal-2013-sgca-55-friday-18th-october-2013#decision_26424 (2023. 02. 14.)

(„[t]he Table showed that a mix of various apparently random meetings had been held”).⁹¹ A táblázatból kiderült az is, hogy ezeken a tárgyalásokon nem a klauzulában kijelölt személyek vettek részt.⁹²

9. Záró gondolatok

A tanulmányban arra vállalkoztunk, hogy a modern alternatív vitarendezési eljárások kialakulásának és fejlődésének rövid áttekintését követően a mediáció és választottbíráskodás kettősének többszintű vitarendezési klauzulákban történő alkalmazását vizsgáljuk. A közvetítés számos előnye és a nagyívű nemzetközi jogegységesítési törekvések ellenére a gazdasági mediáció hazánkban még nem terjedt el széleskörűen. A jövő ugyanakkor a technológiai újításokkal beszívárog a mindennapokba, így az online vitarendezési platformok⁹³ már nem számítanak újdonságnak, és folyamatosan zajlik a mesterséges intelligencia vezérelt döntéshozatalok fejlesztése is.⁹⁴ A közvetítői eljárás számos szempontból megfelel a mai kor elvárásainak: sikeres mediáció esetén a felek rövid idő alatt, alacsony költségek mellett, a jó üzleti kapcsolataik sérülése nélkül oldhatják meg jogvitáikat. Egy jól megszerkesztett eszkalációs klauzula ötvözi az alternatív vitarendezési eljárások előnyeit: a vállalatvezetők egyeztetésétől, a mediáción át, a választottbíráskodás eljárásáig több lépcsőfok is beiktatható, azonban fontos a precíz kidolgozottság. A többszintű vitarendezési klauzulák kikényszeríthetősége körében a bírói gyakorlat nem teljesen egységes, azonban a tanulmány utolsó fejezetében hivatkozott jogesetekben közös volt, hogy a klauzula megítélése minden esetben azon múlt, hogy az a megállapodás lényeges részeit megfelelően rögzítette-e.

Az ázsiai kultúrában – amely SIAC és a Szingapúri Mediációs Egyezmény kapcsán gazdag forrása a közvetítés és a választottbíráskodás szakirodalmának – a vitarendezési klauzulák alapvető része a 'baráti tárgyalás' (friendly negotiations) vagy a 'jóhiszemű egyeztetés' (confer in good faith) elsődleges alkalmazása vitás helyzetekben. A hagyományos ázsiai gondolkodásban ezek olyan végrehajtandó szerződéses ígéretek, amelyek nem kevésbé lényegesek,

91 Judgment of the Court of Appeal of Singapore [2013] SGCA 55 57.

92 Judgment of the Court of Appeal of Singapore [2013] SGCA 55 57.

93 Vö.: YEON, Derric: *Is Online Dispute Resolution The Future of Alternative Dispute Resolution?* <https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2018/03/29/online-dispute-resolution-future-alternative-dispute-resolution/> (2023. 02. 14.)

94 Vö.: ИІВАН, Alessa: The role of Artificial Intelligence in Online Dispute Resolution: A brief and critical overview. *Information & Communications Technology Law*, 2022, 31(3), 319–342.

mint az ár, a fizetési feltételek vagy a szállítási határidő.⁹⁵ A nyugati álláspont szerint ezzel szemben sokszor kezdeti formalitásként tekint ezekre egy többlépcsős vitarendezési mechanizmus részeként, amelyet végül a (választott) bíróság ítélete fog lezárni.⁹⁶

Nem szabad szemünk elől téveszteniük azonban a közvetítői eljárás számos előnye mellett annak önkéntességét sem, és mérlegre tennünk: van-e értelme tárgyalóasztalhoz kényszeríteni egy tárgyalásra nem nyitott felet.

95 TAN, Paul: *Cultural Values in International Arbitration*. <https://v1.lawgazette.com.sg/2013-06/781.htm> (2023. 02. 14.)

96 Uo.